

КНИЖКОВИЙ ЗНАК ШЕСТИДЕСЯТНИКІВ

КНИЖКОВИЙ ЗНАК ШЕСТИДЕСЯТНИКІВ

КНИЖКОВИЙ
ЗНАК
ШЕСТИДЕСЯТНИКІВ

Родина Цигульських
на добрий січовий

* Мислені

Різдво 1973, ..

**BOOKPLATE OF THOSE
OF THE SIXTIES**

**GARDE-LIVRES CEUX
DES ANNEES SOIXANTE**

**DAS BUCHEIGNERZEICHEN
DER SECHZIGER**

**MARCA BIBLIOGRAFICA
DE LOS DE LOS SESENTA**

КНИЖКОВИЙ ЗНАК ШЕСТИДЕСЯТНИКІВ

1972
Ю. BOUND BROOK, N.J.

**ВИДАНО ДЛЯ ВІДЗНАЧЕННЯ
30-ЛІТТЯ ЄПИСКОПСЬКОГО СЛУЖІННЯ
УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ (1942-1972)
МИТРОПОЛИТА УАПЦЕРКВИ
М С Т И С Л А В А С К Р И П Н И К А
— КНИГОЛЮБЦЯ И ДОБРОДІЯ
УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА**

Вступна стаття і упорядкування: Микола Вірук

Технічний редактор: Роман Ференцевич

Мистецьке оформлення і макет: Богдан Певний

Introduction and compilation: Mykola Viruk

Technical editor: Roman Ferencevych

Artwork and book design: Bohdan Pevny

Library of Congress Catalog Card Number: 72-179770

© by St. Sophia Publishers

P.O. Box 595, So. Bound Brook, N.J. 08880

Printed in U.S.A.

ЕКСЛІБРІС МОЛОДИХ УКРАЇНСЬКИХ МИСТЦІВ

На початку 60-их років нашого століття в культурне життя України увійшла молода генерація талановитих мистців, що своєю творчістю вступили у боротьбу з догматичними шаблонами, які в 40-50-их роках тут опанували всіми видами мистецтва. Ця генерація відома під назвою „шестидесятники”. Їх творчість була справжнім освіженням і зустрілась з великою увагою громадськості як в Україні, так за її кордонами. Правда, вона ще й досі зустрічається з великими труд-

нощами і дуже важко пробивається у видавничі плани та на сторінки журналів. Зате окремі твори шестидесятників тисячами поширюються в рукописних списках і часто є більше відомі, ніж ті твори, які в цензурному відношенні вважаються бездоганними.

Та не зважаючи на ці несприятливі умови, шестидесятники вперто ідуть своїм шляхом, подолуючи всі передбачувані і непередбачувані перешкоди. Їх творчість найбільше відома в галузі поезії, де її репрезентують такі імена як В. Симоненко, Л. Костенко, І. Драч, В. Коротич, М. Вінграновський, В. Сингаївський, І. Калинець, М. Холодний та десятки інших. З прозаїків до них належать Є. Гуцало, В. Шевчук, Р. Іваничук, В. Земляк, Б. Харчук та інші. Майже паралельно з літературною творчістю письменників-шестидесятників, виникла і нова літературна критика, очолювана І. Дзюбою, І. Світличним та Є. Сверстюком, а також нова публіцистика (В. Чорновіл).

Шестидесятники дали про себе знати і в галузі образотворчого мистецтва, але тут їх творчий шлях був ще складнішим. Як і в літературі, ніхто з них не відважився відверто виступити проти пануючої методи соціалістичного реалізму, зате помалу художники почали

вимагати поширення його рамок, а згодом і реабілітації інших художніх напрямків та боротись за право на експерименти й творчі пошуки. Поштовх до таких вимог дав О. Довженко. Ще в 1955 році з приводу Всесоюзної виставки образотворчого мистецтва у Москві, він писав: „Мистецтво не може розвиватися за наперед визначеними еталонами. В його творчій природі — і шукання, і експеримент і навіть іноді сміливі крайності в шуканнях... Я не закликаю художників ні до абстракції, ні до індивідуалістичного естетизму, але я глибоко переконаний, що потрібно розширювати творчі межі соціалістичного реалізму” („Твори”, 1960, т. III, ст. 113).

Наприкінці 50-их та зокрема на початку 60-их років на художніх виставках України все частіше можна було бачити новаторські твори, які ставали предметом широких дискусій і суперечок. Ці дискусії було припинено наприкінці 1962 та на початку 1963 рр. після виступів М. Хрущова, в яких він гостро засудив всі новаторські мистецькі прояви, що виходили за рамки натуралізму. Та навіть найсуворіші адміністративні втручання властей в справи мистецтва не припинили художніх пошуків та експериментів, а, навпаки, ще більше їх посилили. Заклик О. Довженка до творчих пошуків та експериментів підхопила зокрема молода генерація ху-

дожників, що мала більше змоги, ніж попередні генерації познайомитись з розвитком сучасного світового мистецтва.

Відрадным є і той факт, що переважна більшість молодих художників не пішла шляхом сліпого наслідування „західного мистецтва”, а поєднала засоби модернізму і новаторства з національними традиціями. Це поєднання можемо бачити в жанрі книжкового знака — *екслібріса*, якому присвячена дана публікація.

Оскільки цей жанр українського образотворчого мистецтва належить до найменш досліджених, в наступних рядках ми коротко розглянемо історію його розвитку.

Книжковий знак має на Україні давні традиції і пройшов певну еволюцію. Його прототипом можна вважати підписи власників книжок на обкладинках чи титульних листах (підпис Іранковича з 1543 р., підпис Боярського з 1595 р.), або княжі, міські чи цехові герби (герб міста Львова з 1545 р.). Основну функцію екслібрісів (вказати на власника книги) виконували і т. зв. покрайні записи (маргіналиї) на рукописних та друкованих книгах, масово розповсюджені зокрема в XVII-XVIII ст.

Зі справжніми екслібрисами зустрічаємось на Україні лише на початку XVII ст. До найстарших належить книжковий знак кам'янець-подільського цехового майстра Станіслава Самборського, датований 1601 р.¹

Всередині XVIII ст. кілька книжкових знаків виготовив львівський гравер Іван Филипович (екслібрис єпископа Вижицького, екслібрис Залузької бібліотеки тощо). З інших екслібрисів цього періоду на увагу заслуговують книжкові знаки О. Безбородька, Ф. Туманського, М. Франковича, Бернатовича та монастирської бібліотеки м. Холма. Деякі українські шляхтичі замовляли екслібриси за кордоном. Наприклад, проф. В. Капніст був власником екслібрису, виготовленого в Парижі. В XVIII ст. для означення книжок на Україні застосовували й спеціальні печатки.

В XIX ст. мистецтво екслібриса на Україні занепало і відродилося лише на початку XX ст., в зв'язку з широким застосуванням фотоцинкографії, яка дозво-

¹ Деякі дослідники, як наприклад В. Січинський, А. В'юнник, Ю. Велічко, В. Вітрук та інші, найстаршим українським екслібрисом вважають книжковий знак м. Брадієва на Пряшівщині з XVI ст. Цей екслібрис, однак, не можна вважати українським, оскільки м. Бардіїв ніколи не мав український характер, хоч в його околиці знаходились і досі знаходяться українські поселення.

ляла дешево друкувати екслібриси у великій кількості. Книжкові знаки в той час виготовляли М. Сосенко, В. Трутовський, О. Кравченко, М. Нечитайло-Андрієнко, М. Самокиш, О. Кульчицька та зокрема Ю. Нарбут, який підніс цей вид мистецтва до європейського рівня. На початку ХХ століття зароджується і колекціонування екслібрисів. Найбільшу збірку книжкових знаків в Росії мав український художник В. Трутовський (син К. Трутовського). В 1905 р. він був одним із засновників першого товариства любителів книжкових знаків у Росії, яке почало в Москві видавати навіть спеціальний бюлетень.

Але справжній розквіт мистецтва книжкового знака на Україні настав лише у 20-ті та на початку 30-их років, коли екслібрис почав розвиватися як окремий жанр книжкової графіки. В його виготовленні брали участь найвидатніші графіки того часу: Ю. Нарбут, В. Кричевський, А. Усачов, Л. Хижинський, О. Кравченко, С. Маслов — на Східній Україні; О. Кульчицька, Я. Музика, П. Ковжун, С. Гординський, Л. Гец, П. Обаль, В. Січинський, П. Холодний мол., Ніл Хасевич — на Західній Україні та цілий ряд інших. Їх книжкові знаки часто виставлялися на місцевих та закордонних виставках. В 20-ті роки було видано кілька альбомів

екслібрисів та книжок, присвячених історії українського книжкового знака. Пожвавилось і його колекціонування. Найбільша і найцінніша збірка українських екслібрисів знаходилася в Українському науково-дослідному інституті книгознавства в Києві. Поважні були і приватні збірки М. Макаренка, Ю. Меженка та І. Пистинського. В квітні 1930 року в Києві була влаштована спеціальна виставка екслібриса, на якій експонувались книжкові знаки XVIII - XX ст. Велика колекція українських книжкових знаків була експонована і на виставці слов'янського екслібриса у Львові 1929 р.

Виразною ознакою українського екслібриса 20-30-их років є його національна забарвленість, перевага історичних мотивів, пов'язаних з українською народною творчістю. А. Артюхова мала повну рацію, коли в 1930 році писала: „Любов до книжки стає характерною ознакою нашого часу. З одного боку вона виявляється в збільшенні уваги до оформлення книжки, з другого — в збиранні книжок, разом з якими поширюється вживання екслібрисів” („Бібліологічні вісті”, 1930, ч. 3, ст. 135).

Антиукраїнський курс в Радянському Союзі, що розпочався на початку 30-их років, негативно позначився і на дальшому розвитку екслібриса, який на Україні повністю занепав. Цей занепад тривав повних трид-

цять років. До 60-их років екслібрис майже не виставлявся на художніх виставках України. Виняток становить м. Львів, де, завдяки таким художникам, як О. Кульчицька, С. Гебус-Баранецька, М. Старовойт, І. Крислач, Я. Музика та інші, не було припинене творення та експонування екслібрисів.

Певне пожвавлення в цьому напрямі настало лише на початку 60-их років, коли екслібрис почав появлятися на художніх виставках і зразу привернув до себе увагу публіки й преси. Одна з найгрунтовніших статей з цієї ділянки була опублікована в журналі „Вітчизна”. Її автор Ю. Белічко, на підставі історичного аналізу українського екслібриса, дійшов до такого висновку: „Історія українського екслібриса і сучасний його стан дають багатий і цікавий матеріал, який, однак, ще дуже мало відомий як у самій республіці, так і за її межами. Це прикра прогалина в українському мистецтвознавстві. Уже назріла потреба створити ґрунтовну монографію про український книжковий знак” (Ю. Белічко, Екслібрис — „паспорт” книги, „Вітчизна”, 1963, ч. 9, ст. 199).

В тому ж 1963 р. в Києві було влаштовано невелику виставку українського екслібриса, а в наступному — 1964 році — київське видавництво „Мистецтво” ви-

пустило альбомчик „Український екслібрис” (упорядник А. В'юнко) з 28 книжковими знаками 21 художника та короткою вступною статтею українською, російською й англійською мовами.

В 1965 р. виставка про український екслібрис в Києві була повторена і поповнена рядом нових експонатів. На ній вперше в ширшому масштабі були представлені твори молодих художників. Востаннє, як нам відомо, українські екслібриси експонувалися на виставці художників майстерень Академії мистецтв СРСР на початку 1968 р.

Та все це є лише початком реабілітації книжкового знака на Україні. Він і досі чекає на всебічний аналіз та ґрунтовну оцінку, яка б визначила його місце в історії української культури. В той час, як майже в усіх країнах світу існують численні товариства любителів екслібриса, видаються спеціальні каталоги, бюлетені та навіть журнали, влаштовуються систематичні виставки, семінари, конференції, з'їзди, на Україні нічого подібного нема. Про недооцінку екслібриса на Україні свідчить і той факт, що в шеститомній „Історії українського мистецтва” (Київ, 1966-68) йому відведено всього тільки 13 рядків та одну ілюстрацію.

Не зважаючи на явну недооцінку українського книжкового знака з боку мистецтвознавців, в останні роки він розвивається не бувалими раніше темпами. Йому присвячують увагу такі визначні графіки, як: К. Козловський, С. Гебус-Баранецька, Я. Музика, М. Курилович, П. Обаль, М. Старовойт, С. Караффа-Корбут та багато інших.

Та найглибше коріння екслібріс запустив серед молодих художників, художників-шестидесятників: В. Перевальського, Л. Перевальської, М. Малишка, Н. Денисової, М. Шекери, М. Павлусенка та кількох дальших.² На відміну від художників старшої генерації, в їх творчості екслібріс займає центральне місце. Внаслідок цього їх книжкові знаки є справжніми шедеврами образотворчого мистецтва. Майже всі вищенаведені графіки є і колекціонерами екслібріса. Не зважаючи на те, що вони не є організовані в жодному клубі чи товаристві, вони часто неофіційно сходяться для обговорення різних

² Разом із вміщеним тут текстом були передані з України екслібріси між якими крім згаданих мистців є праці О. Фисуна, О. Оброци, І. Остафійчука, І. Катрушенка та О. Заливахи. Для доповнення збірки видавці уважали за доцільне додати екслібріси Г. Севрук, В. Сороки та Б. Соїки, що були передані з України іншими шляхами. (Прим. Видавництва)

питань, пов'язаних з книжковими знаками, обмінюються досвідом, матеріалами і всіма засобами намагаються популяризувати український екслібріс. Завдяки ним ми є свідками певного ренесансу книжкового знака на Україні. Чим викликана така повага до книжкового знака в наш час? Причин цього явища є більше, але, на нашу думку, основна полягає в тому, що на даному етапі екслібріс є „найвільнішим” видом образотворчого мистецтва. В ньому художник може повністю виявити свою індивідуальність і не звертати увагу ні на які обмеження: ні на цензуру, ні на критику, ні на художній фонд, ні на „широкого читача”, що не завжди розуміє модерне мистецтво.

В даному альбомі ми представляємо читачам майже всі екслібриси вищенаведених молодих художників, які нам вдалось роздобути на протязі 1967-68 рр. Їх основна риса — виразний національний характер. Це — наскрізь українські екслібриси. В них автори поєднують елементи традицій (народно-поетичні образи, елементи старого українського іконопису, історичні та побутові теми, нарбутивські мотиви) з новаторською формою.

Техніка виготовлення екслібриса у них є різноманітна, але переважає гравюра на дереві, лінолеумі та на пластмасах.

Їх екслібриси є лаконічні, зате дуже експресивні. Глибокий зміст в них часто переданий кількома штрихами, що придає їм певну граціозність і високу естетичну силу. Як правило, молоді художники не виготовлюють екслібриси на замовлення, а як своєрідний сюрприз друзям та заслуженим діячам мистецтва, які чимсь здобули їхні симпатії та повагу. В їх основі лежить алегорія, символіка, але й дотепні жанрові сцени. Часто в них появляється улюблені нарбутівські мотиви в численних варіаціях, головним чином, чорнобілі трикутники у формі виноградного грона. Вони часто використовують і типовий „нарбутівський шрифт”. Цими заходами молоді графіки хочуть наочно демонструвати зв'язок свого мистецтва з мистецтвом революційної епохи становлення Української Республіки.

Щоб наблизити читачеві найновіші зразки українського екслібриса молодих художників і допомогти йому краще зрозуміти їх зміст та проникнути до творчої лабораторії їх авторів, в наступних рядках ми спробуємо подати стислий аналіз зразків, опублікованих в даній книжці.

Серед творів сучасного українського екслібриса перше місце займає *Василь Перевальський*. Він народився у 1938 р. В 1965 р. закінчив Київський художній інститут в майстерні книжкової графіки. Його дипломною працею було графічне оформлення збірника „Українські народні пісні про кохання”. Вже в цьому збірнику молодий художник виявив неабиякий талант до книжкової мініатюри. Вміння поєднати український народний орнамент з засобами модерного мистецтва ще виразніше проявилось в художньому оформленні книжок „Струни серця” та „Образне слово”.

Перші екслібриси В. Перевальський створив ще в 1962 р., але справжня хвиля захоплення цим видом мистецтва настала в нього в 1966 р. На протязі трьох років (до 1968) він їх створив понад три десятки. Кращі з них потрапили на виставку творів художників майстерень Академії мистецтв СРСР в Києві 1968 р. і здобули захоплену оцінку не лише відвідувачів, але й художньої критики. Оцінюючи екслібриси В. Перевальського, мистецтвознавець В. Павлов писав: „У графічних мініатюрах В. Перевальський відкриває цілий світ образів. Всі його речі позначені багатою фантазією, ніколи не повторюються, він придумує нові сюжети і композиційні схеми, впевнено і вільно орієнтується в тому,

що становить джерело і арсенал його творчості — народному мистецтві. Все це для художника не є сумою академічних знань, а самим життям його народу, неподільним цілим, єдиним у кожному великому і малому прояві” (В. Павлов, На шляху пошуків, „Мистецтво”, 1968, ч. 3, ст. 22). Ще раніше російський журнал „Творчество” присвятив екслібрисам В. Перевальського окрему статтю, ілюстровану п’ятьма зразками. („Творчество”, 1967, ч. 4, 3-тя стор. обкладинки).

В даному збірнику вперше повністю друкуємо колекцію екслібрисів В. Перевальського.

За використаними мотивами, екслібриси В. Перевальського можна розподілити на кілька тематичних груп. До першої зараховуємо екслібриси з мотивом козака Мамай. Цей безсмертний тип — козак Мамай, що в повній зброї сидить зі схрещеними ногами і грає на бандурі — найулюбленіша українська народна картина XVII-XIX ст. В. Перевальський трактує цей народний мотив по-своєму. В його зображенні Мамай зберігає основні атрибути з народних картинок, але з безтурботного козака перетворюється то в гравера (екслібрис В. Стеценка), то в книгописця (В. Юрчишин, І. Крип’якевич), то в кобзаря (П. Чумацький) та навіть у футболіста (А. Біба).

Другу тематичну групу екслібрисів В. Перевальського становлять книжкові знаки, в яких художник бере за основний мотив прізвище власника бібліотеки. Як і попередня група, і ця побудована виключно на мотивах з української історії та українського побуту. Так, наприклад, в екслібрисі львівського колекціонера і мистецтвознавця В. Вітрука зображено кілька козацьких чайок з піднятими парусами, що пливають на схвилюваному морі. На передньому пляні бачимо втомленого козака-гребця, а з цілої композиції відчуваємо вітер, що жене козацькі чайки вперед. В основу екслібриса футболіста київської команди „Динамо” В. Турянчика взято зображення давно вимерлого дикого бика — тура, який головою забиває м'яч у ворота. Тур оспіваний в численних українських народних піснях, як символ сили і мужности, в давнину на Україні він був священною твариною. Дуже простий, зате оригінальний книжковий знак В. Житника. Він зображає дівчину (мабуть русалку) в житі. (Цей мотив використав І. Катрушевич для обкладинки книжки М. Рильського „Бабине літо”, Львів, 1967). В основу книжкового знака Д. Нарбута покладено гроно, зображене у формі трикутника з малими брунатно-чорними трикутниками. Цю групу завершує екслібрис Романа Чумака. Чумаками в XV-XIX

ст. називали своєрідну категорію українських візників-торговців, що на возах, запряженими волами постачали Україну різними товарами. На екслібрісі Р. Чумака бачимо чумацький віз, переповнений ... книжками. В лівому розі книжкового знака бачимо зображення зірок на темному фоні галактики. Галактика в українській народній мові називається „Чумацьким шляхом”, що ще раз нагадує на прізвище власника екслібріса. Чумацький мотив повторюється також в екслібрісі Віктора Гулака. Крім трьох чумацьких возів тут бачимо народне зображення Сонця, Місяця та зірки, на яку через підзорну трубу дивиться людина.

Третю групу екслібрісів В. Перевальського становлять книжкові знаки з символічними образами. На екслібрісі подружжя Глушуків бачимо українську жінку з символом гостинності — хлібом, покладеним на рушнику; на екслібрісі клубної бібліотеки Бубнівської слобідки — українську жінку зі снопом жита — символом багатства; на екслібрісі футбольної команди „Динамо” Київ — граціозну жіночу постать з келихом в одній і галузкою винограду в другій руці. Сова, як символ мудрости виступає в екслібрісі мистецтвознавця і колекціонера А. В'юнка; палаюче серце — символ любови і самопожертви — в екслібрісі В. Симоненка.

До четвертої групи можемо залучити екслібриси з казковими та демонологічними мотивами. На мотив казки про золоту рибку В. Перевальський створив дитячий екслібрис Михайлика. На ньому бачимо здивованого рибалку, який замість золоті рибки витягає з води... золоту книжку. Його човен (козацька чайка) весь переповнений книжками та картинами.

П'ята група охоплює екслібриси з мотивами українських народних орнаментів. Серед них на перше місце треба поставити спільний екслібрис В. Харика та О. Школяренко, в якому бачимо симетричне зображення двох півнів, що клюють соняшник. Дуже оригінальний є екслібрис О. Лупія з стилізованою пташкою, створеною з чотирьох ліній. Пташній орнамент виступає і в екслібрисі бібліотеки В. Юрчишина. На книжковому знаку графіка М. Малишка бачимо орнаментальне зображення Сонця та Місяця.

В минулому на екслібрисах часто застосовували різні прохання про бережне ставлення до книжки та її повернення, застереження проти її крадіжки тощо. Цей засіб В. Перевальський вжив в екслібрисі О. Фисуна. На краях маски з грізним обличчям він помістив лаконічний напис: „Не клав — не бери”.

Ліда Перевальська народилася в 1936 р. на Житомирщині. Не зважаючи на те, що в неї нема спеціальної художньої освіти, вона є тонким знавцем живопису, зокрема графіки. Сама малює і має велику колекцію графічних листів. В жанрі екслібрисів вона спеціалізується майже виключно на дитячі книжкові знаки. В них найчастіше зустрічаємось зі стилізованими дитячими постатями, майже завжди з елементами українських народних вишивок в одязі. На екслібрисі С. Перевальського зображено молодого Посейдона в українській сорочці з тризубом в руках, що їде верхи на морський облуді — тритоні. Цей екслібрис перекликається з „Енеїдою” Котляревського, в якій основоположник української літератури І. Котляревський одягнув в українське вбрання Енея та інших античних героїв і божеств. На екслібрисі Маркіяна бачимо гуцулика з топірцем в руках, що їде верхи на леві. Оригінальними є і екслібриси з зображенням дівочих постатей (дівчина з курчатами, дівчина-царівна). Екслібриси Н. Денисової та Д. Сірика, виготовлені П. Перевальською, побудовані у формі печатки з тваринним орнаментом всередині.

Олександр Фисун народився у 1932 р. в Запорізькій області. В 1967 р. закінчив Київський художній інститут, як живописець. Зараз працює художником в Києві. Перші екслібриси він створив ще будучи студентом, але справжнє захоплення цим видом мистецтва настало в нього лише в останні роки. В екслібрисах він любить звертатися до історичних тем. На екслібрисі В. Данилейка ми бачимо стовп Святовита, на книжковому знаку В. Калініна — руїни старовинної формації, над якими сіяє сонце надії на кращу долю. Дуже оригінальними є екслібриси українського радянського критика Івана Дзюби та чехо-словацького літературознавця і публіциста Юрія Бачі. На першому з них бачимо втомленого робітника з лопатою в руках, що збудував криницю із... книжок. На другому — лицаря з шаблею та трубою. Художник ніби хоче підкреслити, що сміливий лицар не боїться на весь світ заявити про свою правду, а як треба, і шаблею боронити її.

Композиційно бездоганно вирішений екслібрис І. Вердиша. На ньому зображено середньовічного мандруючого вчителя, в якого на плечах замість торбини з книжками — ціла книгозбірня.

Із книжкових знаків з зооморфними мотивами найцікавішим є власний екслібрис О. Фисуна, побудова-

ний на основі легенди про пелікана, що власною кров'ю годує голодних дітей. На книжковому знаку В. Хмельницького зображено оленя в бігу. Динаміку образу посилює і прифт, який є своєрідним тлом. Цікавими є і екслібриси С. Химочки (лев), Голоти-Корольова (коніки) та Л. Гусаренка (ключ із літер). Книжковий знак графіків Л. та В. Перевальських побудований у формі складного орнаменту, в який влучно „вплетені” фантастичні пташки з людськими головами. В минулому цей засіб часто вживався на книжкових закладках.

Микола Малишко народився 1938 р. В 1967 р. він закінчив Київський художній інститут. Працює живописцем-монументалістом в Дніпропетровську.

Центральним образом його екслібрисів є жінка, яку він зображує в різних формах. Вона виступає як Мадонна з ореолом на голові, що посадила маленьке зернятко в чорну землю і стежить за його ростом (екслібриси П. Кота), то многостраждальною матір'ю, поставленою на п'єдесталь (екслібрис поета А. Малишка, автора тексту пісні „Рідна мати моя”), то молодою дівчиною (екслібриси П. Малишка та О. Фисуна), або як старовинна статуйка із розкопок (екслібрис М. Брайчевського).

Не чужі йому також легендані та казкові мотиви. В екслібрісі Юрія Смирного бачимо святого Юрія-змієборця; в екслібрісі Кожекових — казкового героя, що бореться з грізним змієм і визволяє від нього принцесу. Подібні мотиви є і в інших екслібрісах М. Малишка.

Оригінальним є екслібріс І. Дзюби. М. Малишко бачить його як публіциста, що спирається на вчення Маркса, Енгельса, Леніна і веде за собою маси. Хто обізнаний з творчістю І. Дзюби, мусить визнати, що така характеристика дуже влучна. При зображенні маси людей Малишко використав засоби стародавніх українських фресок та ґравюр, на яких подібним способом зображено лише перший ряд людей, а дальші ряди зображувались лише контурами голів. Той же засіб застосовано і в екслібрісі В. Перевальського, на якому олівці перетворюються в бойові мечі. Автор тим хоче підкреслити думку, що олівець чи пензель художника є важливою зброєю. В книжковому знаку бібліотеки села Знаменівка подібним способом зображена маса знамен зі знаменем Радянської України на передньому пляні. Щоб підкреслити український характер села, художник на задньому фоні простими штрихами зобразив кілька низьких хатинок та високих тополей.

Любов і подяку своїй alma mater — Київському художньому інституту — М. Малишко висловив у екслібрісі бібліотеки цього інституту. Він дуже простий: група студентів дивиться у відкриту книгу, сторінки якої стають для них вікном, що через нього вони бачать інший, непізнаний досі світ.

Надзвичайно експресивним є екслібріс Ігоря Калининця. Майже цілу його композицію займає величезний кулак, що забиває клин, триманий другою рукою. Молодого письменника Є. Гуцала художник зобразив як хлопчика, що ловить метеликів, але, замість метелика в його сітку потрапила... тема нового оповідання (символ — відкритий зошит і перо). Екслібріс П. Гаврилюка побудований у формі крапанки зі стилізованим павиным орнаментом та нарбутівським виноградним гроном і відкритою книжкою всередині. На екслібрісі сім'ї Григорових художник зобразив фантастичне дерево, коріння якого запуснені у відкритій книзі.

В екслібрісах М. Малишка оригінальну роль виконує і шрифт. Інколи з нього побудовані цілі образи. Так наприклад, в екслібрісі А. Малишка із шрифту побудовано п'єдесталь; в екслібрісі Л. Забой — дерево, на якому сидить дятель, а в екслібрісі одного з найкращих істориків давньої України М. Брайчевського із

літер зроблено намисто на грудях старовинної жіночої статуетки.

Ніна Денисова народилася в 1942 році на Дніпропетровщині. В 1961 році закінчила Дніпропетровську художню школу як живописець. Зараз працює в рідному місті, в ділянці книжкової графіки. Її першою більшою роботою було художнє оформлення книги Хоменка „Маруся Чурай”. Творенням екслібрисів займається від 1966 року. В даному збірнику її книжкові знаки представлені лише п'ятьма зразками, але майже кожний з них виготовлений в іншому стилі. На екслібрисі Т. Яблонської ми бачимо типову жінку-селянку, що стоїть на тлі яблуні зі спілими яблуками. Образ української жінки повторюється і в книжковому знаку М. Бойчука. На екслібрисі Оксани М. ми бачимо дитяче зображення жінки в яскравому вбранні. Одним з найкращих екслібрисів Н. Денисової є книжковий знак Василя та Ліди Перевальських. В замкненому колі, що нагадує гніздо, симетрично зображено пару лелеків, дзьоби яких майже доторкаються. Вони відокремлені один від одного рослиною, з якої виростає . . . підкова. Як відомо, лелека в українській народній поезії — символ вірного кохання і любови до батьківщини, а підкова — символ щастя.

Отже простою мовою цих символів художниця зобразила гармонійність подружнього життя своїх колег за професією. Хвости обох лелек зображені у формі спіралі, яка стала своєрідним символом графічного мистецтва і повторюється в екслібрисах багатьох графіків. На базі цього символу побудований і екслібрис Є. Горевої: із відкритої книжки виростає дерево, гілки якого скручуються у спіраль. На одній з них сидить соловейко.

З інших авторів, представлених в даному збірнику, на увагу заслуговують зокрема чотири екслібриси *Миколи Шекери*,³ побудовані, в основному, на мотивах, пов'язаних з професією та особистими зацікавленнями їх власників. Деякі з них підписані криптонімом у формі тризуба, в якому легко вбачити ініціали М.Ш. Цей мотив автор застосував і у власному екслібрисі: в замкненому колі переплітаються символи медицини і графіки.

Чотирма екслібрисами представлена і творчість *Миколи Павлусенка*.⁴ Його книжкові знаки суттєво відрізняються один від одного. Якщо на книжковому знаку

³ Микола Шекера народився 1937 року. Закінчив Київський університет ім. Т. Шевченка у 1967 році. (Прим. В-ва)

⁴ Микола Павлусенко народився 1945 року. Студент Київського державного художнього інституту. (Прим. В-ва)

І. Бугаєвича бачимо широку картину українського села з дерев'яними хатинками, колодязем і тополями, то на екслібрісі М. Павлусенка бачимо мініатюрну великодню писанку, на якій переважають троянди — символ поезії й кохання та бджола — символ працьовитости. І серед книжкових знаків М. Павлусенка знаходимо мотив бандуриста (екслібріс А. П.).

Як відомо, основним мотивом найстарших екслібрісів був герб власника книги або міста, в якому він жив. Цей засіб вдало використав львівський художник *Остап Оброца*,⁵ учень О. Кульчицької та С. Гебус-Баранецької, в екслібрісі Кабінету рідкісної книги Львівської наукової бібліотеки. На ньому він зобразив герб міста Львова на пергаменному звитку. Щоб підкреслити давність книжок, назву установи він подав старослов'янськими літерами.

⁵ Остап Оброца народився 1931 року на Львівщині. Навчався у Львівському училищі прикладного мистецтва ім. І. Труна. У 1964 році закінчив відділ графіки Поліграфічного інституту ім. І. Федорова у Львові.

Незгаданий тут, а праця якого була в переданій з України збірці, Іван Остафійчук народився 1940 року в селі Тростянець, Снятинського району, Івано-Франківської області. Закінчив у 1966 році Львівський інститут прикладного і декоративного мистецтва. (Прим. В-ва)

В окрему групу ми залучили екслібриси *Опанаса Заливахи*. За своїм віком він вже не належить до генерації молодих художників, зате своєю творчістю займає в ній провідне місце. Він народився на Харківщині, але з дитячих років жив на Далекому Сході. З Україною він ближче познайомився лише в 1957 та 1959 рр. В 1960 р. закінчив Ленінградський державний інститут живопису, скульптури та архітектури і почав працювати в м. Тюмені (Сибір). Після одного року він остаточно переїжджає на Україну (м. Івано-Франківськ). В березні 1966 р. за „антирадянську пропаганду” його було засуджено на 5 років таборів суворого режиму і відправлено в Мордовію. Позбавлений волі і можливості творити більші полотна чи графічні листи, він почав інтенсивно працювати в галузі книжкової мініатюри, в тому числі і в жанрі екслібриса. Правда, лише деяким його екслібрисам пощастило вийти за колючі дроти табору номер 11 в с. Явас, та і це було достатнім приводом для того, щоб табірна адміністрація відняла художникові фарби й олівці і суворо заборонили йому малювати у вільний від роботи час. (Яка подібна в цьому відношенні доля О. Заливахи з долею Т. Шевченка!).⁶

Екслібриси О. Заливахи, створені в неволі, стали пошукуваним артикулом для колекціонерів, і поширюються серед них в численних фотокопіях.

Наприкінці 1967 р. сім з них потрапило на сторінки журналу „Дукля” (ч. 6, ст. 26 та 71) та газети „Нове життя” (ч. 46, ст. 9), що виходять в Чехословаччині. Їх репродукції подаємо і в нашому збірнику.⁷ Всі вони створені наприкінці 1966 та в 1967 рр.

На першому місці серед них стоять два екслібриси з ініціялами І. С. (мабуть літературний критик Іван Світличний). Основним мотивом обох книжкових знаків є відкрита книга. Символіка екслібриса посилюється розірваними кайданами та галузкою винограда на одній з книг. Цими символами художник хотів підкреслити, що правдиве слово не спроможні зломити найміцніші кайдани.

Два екслібриси О. Заливаха присвятив і своєму спів'язневі-робітникові Іванові Гелю-Тершаківцю зі Львова. На одному з них зображено козака, що під яс-

⁶ Детальніше про життя і художню творчість Опанаса Заливахи дивись в книзі В. Чорновола „Лихо з розуму”, Париж, 1967, ст. 51-79.

⁷ Оскільки екслібриси О. Заливахи передруковувалося із журнальних відбитків, вибачаємось за знижену якість репродукції.

Його позі зобразив стилізовану жіночу постать, в руки якої замість бандури поклав відкриту книжку. Любов поетеси до української культури підкреслено керамічним сонцем гострить шаблю, „аж іскри палають”; на другому — грандіозну постать дівчини в українському народному вбранні (символ України), що підносить в руках „гору” книжок. Та ж сама дівчина, оперта на шаблю, є і на дальшому екслібрісі, при уважному розгляданні шаблі на цьому книжковому знаку, знайдено в ній завуальовані ініціали І.Д. (правдоподібно літературного критика і публіциста Івана Дзюби).

На екслібрісі Ліни Костенко художник використав мамаївський мотив, але замість козака Мамай в ним глечиком з народними орнаментами, розташованим на задньому пляні. Фігура жінки немов намальована на ньому.

Оригінальним є і книжковий знак публіциста й літературного критика Євгена Сверстюка, тонкого знавця української поезії. В центрі екслібріса знаходиться силует поета, що читає вірші і його дзеркальне відображення у воді.⁸

⁸ Текст та репродуковані тут екслібріси були приготовані до друку на Україні 1968 року. Від того часу ряди мистців-шестидесятників значно поповнилися. Видавництво додало до цієї книжки

Даний альбом екслібрісів молодих українських мистців є найбільшим збірником книжкових знаків в історії українського мистецтва та він далеко не вичерпує всіх екслібрісів названих художників-графіків. Це спричинено тим, що ми не мали безпосереднього зв'язку з авторами і діставали їх різними шляхами від українських колекціонерів. На Україні в цьому жанрі книжкової графіки працюють і десятки інших молодих художників.

екслібріси Галини Севрук, Богдана Сороки і Богдана Сойки, які являються зразками суцільности творчости образотворчих мистців з активністю діячів культури з середовища „шестидесятників” (екслібріси Івана Світличного, Вячеслава Чорновола, Ігоря Калинця, Грини Стасів й інших).

Особливу увагу звертає на себе одинокий нам відомий екслібріс молоді кївської керамістки Галини Севрук, на якому зображений портрет літературного критика Івана Світличного.

Богдан Сорока широко відомий графік з сильною формою вислову, що здебільша основана у своїй тематиці на українському фольклорі, народився 1940 року у Львові. Символіка у його екслібрісах вдумлива і багатомовна. Так, наприклад, Іван Світличний зображений Юрієм Переможцем, а на екслібрісі колекціонера Володимира Вітрука показані дзвонарі, що дзвонять на тривогу.

Богдан Сойка народився 1938 року біля Львова й у 1964 році закінчив Львівський інститут прикладного і декоративного мистецтва. Його екслібріси відзначаються особливою легкістю і поетичністю. (Прим. В-ва)

Та навіть стислий аналіз поданих зразків книжкових мініатюр свідчить про те, що сучасний український екслібрис є рівноцінним партнером іншим жанрам образотворчого мистецтва, а в багатьох випадках і перевершує їх. Тому він заслуговує на більшу увагу, ніж йому була присвячена досі. Якщо наш збірник послужить поштовхом до глибшого зацікавлення цим оригінальним жанром мистецтва, ми будемо вважати свою місію виконаною.

При укладанні збірника допомагало нам багато любителів книжкового знака з України. Їх прізвища з відомих причин не можемо називати, але всім їм складаємо найщирішу подяку.

МИКОЛА ВІРУК

В Україні, 1968 р.

EX LIBRIS OF YOUNG UKRAINIAN ARTISTS

During the Stalinist era, because of ideological regimentation, artistic life in Soviet Ukraine was greatly stultified and ossified. In the sixties the young generation of poets, writers, artists and journalists boldly challenged this stultification and tacitly demanded freedom for the creative arts. Eventually this generation became known as the *Shestydesiatnyky* (those of the sixties).

The fine arts have also been affected by this bold spirit. Although the quest for new vistas in artistic expression had not resulted in the total denial of realistic art, it did challenge the dogmas of socialist realism. The Ukrainian ex libris of the sixties is perhaps the most visible testimony of this anti-dogmatic trend in the fine arts.

Ex libris in Ukraine has had a long and cherished tradition. Its history goes back to the sixteenth century when a book's proprietorship was attested by the unconventional signatures or so-called marginalia, i. e. special signs on the book's margin. The oldest Ukrainian ex libris dates from 1601 and belongs to Stanislav Sambirsky of Kamenets-Podilsky. The widespread usage of ex libris began in the middle of the eighteenth century. At that time, in addition to ex libris, artistically carved seals were also used. In the nineteenth century, as a result of the cultural impasse in Ukraine caused by Russification, the art of ex libris subsided considerably and was revived in our century. Among the many artists engaged in the production of ex libris, Yuriy Narbut achieved the greatest perfection in its execution and brought it up to par with its European counterparts. During the twenties, in addition to many artists interested in ex libris, there were

also many collectors and scholars who promoted it through special publications and exhibitions. The characteristic feature of this ex libris was its thematic proximity to Ukrainian folklore. However, in the thirties, because of the Stalinist campaign against Ukrainian culture, the art of the ex libris ebbed again in the Soviet part of Ukraine. The revival came in the sixties. In Kiev in 1963 a small exhibition of ex libris was arranged, and a year later a modest album, *Ukrainian Ex Libris*, containing 28 book plates, was published. Although extremely popular among young graphic artists, this popularity to date has not expressed itself in a form and proportion similar to that in the West. Regretfully, in Soviet Ukraine there are no special catalogues, periodic exhibitions, conferences and the like devoted to this art. Yet, since the ex libris offers more creative freedom than any other artistic medium, it is highly respected by its admirers and connoisseurs.

This album contains the ex libris created by the following contemporary Ukrainian artists: Vasyl Perevalsky, Lida Perevalska, Oleksandr Fysun, Mykola Malyshko, Nina Denysova, Mykola Shekera, Mykola Pavlusenko, Ostap Obrotsa, Ivan Ostafiychuk, Ivan Katrushenko, Panas Zalyvakha, Halyna Sevruck, Bohdan Soroka and Bohdan Soyka. Most of the ex libris of these artists aim

at fusing creatively the traditional Ukrainian artistic imagery with the modern aesthetic vision. They are concise and laconic, yet at the same time expressive and evocative. Some of them are allegorical, some symbolic, others amusingly clever. Many of them use the artistic devices of Yuriy Narbut (grapes in triangle), thus demonstrating their unity with the pre-Soviet Ukrainian artistic preferences.

The Ukrainian introduction to this album analyzes in greater detail the ex libris contained herein.

L'EX-LIBRIS DES JEUNES ARTISTES UKRAINIENS

Pendant la période stalinienne, à cause de l'enrégimentation idéologique, la vie artistique en Ukraine soviétique était grandement affaiblie et paralysée. Dans les années soixante la nouvelle génération de poètes, écrivains, artistes et même journalistes, défièrent témérairement cette paralysie et demandèrent implicitement la liberté pour les arts créatifs. Par la suite, cette génération devint connue sous le nom *shestydesiatnyky* (ceux des années soixante).

Les beaux-arts ont été touchés par cet esprit téméraire aussi. Bien que la recherche de nouvelles perspectives dans l'expression artistique n'ait pas abouti au désaveu complet de l'art réaliste, elle a certes défié les dogmes du réalisme socialiste. L'ex-libris ukrainien des années soixante est peut-être le témoignage le plus évident de cette tendance anti-dogmatique dans les beaux-arts.

L'ex-libris en Ukraine avait eu une longue tradition bien entretenue. Son histoire remonte au seizième siècle, quand la propriété d'un livre était certifiée par des signatures peu conventionnelles qu'on appelait "marginalia", c'est à dire des signes spéciaux dans la marge du livre. Le plus ancien ex-libris ukrainien date de 1601 et appartient à Stanislav Sambirsky de Kamenets-Podilski. L'usage répandu de l'ex-libris a commencé au milieu du dix-huitième siècle. A cette époque, en plus de l'ex-libris, des cachets artistiquement gravés ont été utilisés aussi. Au dix-neuvième siècle, comme suite de l'impasse culturelle en Ukraine, causée par la russification, l'art de l'ex-libris a décliné considérablement et a été ressuscité à notre siècle. Parmi les nombreux artistes, engagés dans la production des ex-libris, Yuriy Narbut a non seulement atteint une perfection extrême dans l'exécution, mais l'a aussi élevée au même niveau que ses pendants européens. Pendant les

années vingt, outre les nombreux artistes intéressés à l'ex-libris, il y avait aussi beaucoup de collectionneurs et d'érudits qui ont contribué à sa diffusion par des publications et des expositions spéciales. Le trait caractéristique de ces ex-libris était sa ressemblance thématique au folklore ukrainien. Cependant, dans les années trente, à cause de la campagne de Staline contre la culture ukrainienne, l'art de l'ex-libris a encore décliné dans la partie soviétique de l'Ukraine. La resurrection se produisit dans les années soixante. A Kiev en 1963, une petite exposition d'ex-libris fut organisée et un an après un modeste album *Ex-Libris Ukrainien*, contenant 28 garde-livres fut publié. Bien qu'extrêmement populaire parmi les jeunes artistes graphiques, cette popularité ne s'est pas manifestée jusqu'ici dans une forme et proportion semblables à celle des pays occidentaux. Malheureusement, en Ukraine soviétique, il n'y a pas de catalogues spéciaux, d'exposition périodiques, de conférences, etc. dédiés à cet art. Pourtant, comme l'ex-libris offre plus de liberté créative que tous les autres moyens artistiques, il est fort respecté de ses admirateurs et des connaisseurs.

Cet album contient les ex-libris créés par les artistes ukrainiens contemporains suivants: Vasyl Perevalsky, Li-da Perevalska, Oleksandr Fysun, Mykola Malyshko, Nina

Denysova, Mykola Shekera, Mykola Pavlusenko, Ostap Obrotsa, Ivan Ostafiychuk, Ivan Katrushenko, Panas Zalyvakha, Halyna Sevruk, Bohdan Soroka et Bohdan Soyka. La plupart des ex-libris de ces artistes ont pour le but d'assimiler d'une façon créative l'image artistique ukrainienne à la vision esthétique moderne. Tout en étant concis et laconiques, ils sont aussi expressifs et suggestifs. Quelques-uns sont allégoriques, d'autres symboliques, d'autres encore spirituels et amusants. Beaucoup d'entre eux emploient les procédés de Yuriy Narbut (le triangle de raisin) pour démontrer leur unité avec les préférences artistiques des ukrainiens pré-soviétiques.

La préface ukrainienne de cet album analyse d'une façon très détaillée les ex-libris qui s'y trouvent.

EXLIBRIS DER JUNGEN UKRAINISCHEN KÜNSTLER

Während der Stalinistischen Ära erstarrte das künstlerische Leben in der sowjetischen Ukraine wegen ideologischer Reglementierung fast völlig. In den Sechzigern forderte jedoch die junge Generation von Dichtern, Schriftstellern und Künstlern, ja sogar Journalisten jene Erstarrung mutig heraus und verlangte schweigend Freiheit für die Künste. Diese Generation wurde schliesslich als die *Schestydesiatnyky* (Sechziger) bekannt.

Die bildenden Künste wurden ebenfalls von diesem kühnen Geist erfasst. Obwohl die Suche nach neuen Per-

spektiven künstlerischen Ausdrucks nicht zu einer völligen Ablehnung der gegenständlichen Kunst geführt hatte, stellte sie doch die Dogmen des sozialistischen Realismus in Frage. Das ukrainische Exlibris ist wahrscheinlich das deutlichste Zeugnis dieses anti-dogmatischen Trendes in den bildenden Künsten.

Das Exlibris der Ukraine sieht auf eine lange und ehrenwürdige Tradition zurück. Seine Geschichte reicht bis ins XVI Jahrhundert. Damals wurde das Eigentum eines Buches durch ungewöhnliche Signaturen oder sogenannte Marginalien, das heisst, besondere Zeichen an den Buchrändern bezeugt. Das älteste ukrainische Exlibris stammt von dem Jahre 1601 und gehört Stanislaw Sambirsky von Kamenetz-Podilsky. Der weitverbreitete Gebrauch von Exlibris begann in der Mitte des achtzehnten Jahrhunderts. Zu jener Zeit wurden zusätzlich zum Exlibris auch künstlerisch geschnittene Siegel verwendet. Im neunzehnten Jahrhundert ging die Kunst des Exlibris beträchtlich zurück. Dies geschah als Resultat des durch die Russifizierung verursachten kulturellen Stillstandes in der Ukraine. In unserem Jahrhundert lebte diese Kunst jedoch wieder auf. Unter den vielen an der Produktion von Exlibris Schaffenden erreichte Jurij Narbut die grösste Per-

fektion in der Ausführung und brachte das Exlibris auf ein dem westlichen Europa gleiches Niveau. Ausser den zahlreichen am Exlibris interessierten Künstlern gab es in den Zwanzigern eine Anzahl von Sammlern und Gelehrten, die diese Kunst durch besondere Veröffentlichungen und Ausstellungen förderten. Das besondere Charakteristikum des ukrainischen Exlibris ist immer seine thematische Proximität zum lokalen Folklore gewesen. In den Dreissigern welkte jedoch auf Grund der Stalinistischen Kampagne gegen ukrainische Kultur die Kunst im sowjetischen Teil der Ukraine wieder ab. Eine neue Blütezeit entwickelte sich in den Sechzigern. 1963 wurde in Kiew eine kleine Ausstellung von Exlibris veranstaltet, und ein Jahr später wurde ein bescheidenes Album mit 28 Exlibris: *Ukrainische Exlibris* veröffentlicht. Obwohl diese Kunst unter jungen Graphikern weit verbreitet ist, hat sich dieses Interesse bis heute nicht in dem Ausmasse wie im Westen ausgedrückt. Bedauerlicherweise gibt es in der Ukraine keine speziellen Kataloge, regelmässige Ausstellungen, Konferenzen oder Ähnliches, was dieser Kunst gewidmet ist. Da aber die Exlibris grössere künstlerische Freiheit als jedes andere artistische Medium bieten, sind sie als Kunstform von Bewunderern und Kennern anerkannt und respektiert.

Dieses Album enthält Exlibris von folgenden zeitgenössischen ukrainischen Künstlern: Wasyl Perewalskyj, Lida Perewalska, Oleksander Fysun, Mykola Malyschko, Nina Denysowa, Mykola Schekera, Mykola Pawlusenko, Ostap Obrotza, Iwan Ostafijtschuk, Iwan Katruschenko, Panas Zalywacha, Halyna Sewruk, Bohdan Soroka und Bohdan Sojka. Die meisten Exlibris dieser Künstler zielen auf die Verschmelzung von traditionell-ukrainisch künstlerischem Bildwerk mit modernen ästhetischen Visionen hin. Sie sind in ihrer Wortkargheit zugleich prägnant und beschwörend eindrucksvoll. Einige sind allegorisch, manche symbolisch, andere wieder unterhaltend und humorvoll. Viele verwenden die künstlerischen Mittel von Jurij Narbut (Trauben in Dreiecksgestalt) und demonstrieren dadurch ihre Solidarität mit den vorsowjetischen ukrainischen Künstlermotiven.

Die ukrainische Einführung in dieses Album analysiert die darin enthaltenen Exlibris genauer.

EX LIBRIS DE LOS JOVENES ARTISTAS UCRANIOS

Durante la época stalinista, debido a la regimentación ideológica, la vida artística de la Ucrania soviética quedó bastante embrutecida y osificada. En los años sesenta la generación joven de poetas, escritores, artistas y hasta periodistas desafió osadamente este embrutecimiento y, de una manera tácita, exigió la libertad para las artes creativas. Eventualmente esta generación llegó a ser conocida como los *shestydesiatnyky* (los de los sesenta).

Las bellas artes también han sido afectadas por este espíritu osado. Aunque la búsqueda de nuevas vistas en la expresión artística no había resultado en la negación total del arte realista, sí desafió los dogmas del realismo socialista. El ex libris de los sesenta constituye tal vez el testimonio más visible de esta tendencia anti-dogmática en las bellas artes.

El ex libris en Ucrania ha tenido una tradición larga y abrigada. Su historia se remonta al siglo XVI cuando la propiedad de un libro era atestiguada por firmas no convencionales o signos especiales en el margen del libro. El ex libris ucranio más antiguo data de 1601 y pertenece a Stanislav Sambirsky de Kamenets-Podilsky. El extenso uso del ex libris empezó a mediados del siglo XVIII. En aquel entonces, además de ex libris, se usaban también sellos artísticamente grabados. En el siglo XIX, como resultado del atascadero cultural en Ucrania causado por la rusificación, el arte del ex libris disminuyó considerablemente y se restableció en nuestra siglo. Entre los muchos artistas ocupados en la producción de ex libris, Yuriy Narbut logró tanto la suma perfección de su ejecución como paridad con sus contrapartes europeas. Durante la década de los veinte, además de muchos artistas interesados en el ex libris, había también muchos coleccio-

nistas y eruditos que lo fomentaban por medio de publicaciones y exhibiciones especiales. Lo más característico de este ex libris era su proximidad temática al folklore ucranio. Sin embargo, en los años treinta, a causa de la campaña stalinista contra la cultura ucrania, el arte del ex libris menguó de nuevo en la parte soviética de Ucrania. La restauración ocurrió en los sesenta. En Kiev en 1963 se arregló una pequeña exhibición de ex libris, y un año más tarde se publicó un álbum modesto, *Ex libris ucranios*, con 28 de estas cédulas. Aunque el ex libris ha sido sumamente popular entre los artistas gráficos jóvenes, esta popularidad todavía no se ha expresado en una forma o proporción semejante a la del Occidente. Lamentablemente, en la Ucrania soviética no hay catálogos especiales, exhibiciones, periódicas, conferencias o cosas parecidas a este arte. Sin embargo, puesto que el ex libris ofrece más libertad creativa que cualquier otro medio artístico, goza del sumo respeto de sus aficionados y conocedores.

Este álbum contiene los ex libris creados por los siguientes artistas ucranios contemporáneos: Vasyl Perevalsky, Lida Perevalska, Oleksandr Fysun, Mykola Malysenko, Nina Denysova, Mykola Shekera, Mykola Pavlusenko, Ostap Obrotsa, Ivan Ostafiychuk, Ivan Katrushen-

ko, Panás Zalyvakha, Halyna Sevruck, Bohdan Soroka y Bohdan Soyka. La mayor parte de estos ex libris se dirigen a la fusión creativa de las imágenes artísticas tradicionales ucranianas con la visión estética moderna. Mientras que son concisos y lacónicos, son al mismo tiempo expresivos y evocativos. Algunos son alegóricos, algunos simbólicos, otros de un ingenio gracioso. Muchos se valen de los recursos artísticos de Yuriy Narbut (uvas en forma de triángulo), así manifestando su unidad con las predilecciones artísticas de la Ucrania pre-soviética.

La introducción ucraniana de este álbum analiza en forma mas detallada los ex libris aquí contenidos.

**ВАСИЛЬ
ПЕРЕВАЛЬСЬКИЙ**

**VASYL
PEREVALSKY**

МЕНАДРИТУКІВ

Книгозбірка Василя Стеценка
Book collection of Vasyl Stetsenko

Ex libris В. Юрчишина
Ex libris of V. Yurchyshyn

Книгозбірня Івана Петрови́ча Крип'яке́вича
Library of Ivan Petrovych Krypyakevych

Книгозбірка В. Вітрука
Book collection of V. Vitruk

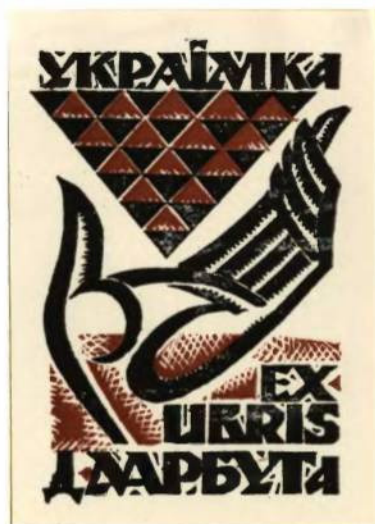
Книгозбірня Василя Турянчика
Library of Vasyl Turyanchuk

Книгозбірка В. Житника
Book collection of V. Zhytnyk

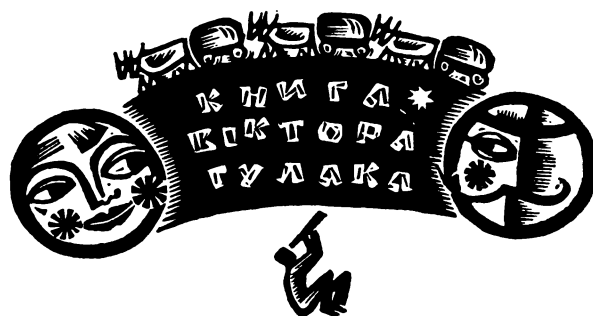

Ex libris Д. Нарбута. Україніка
Ex libris of D. Narbut. Ucrainica

Ex libris Романа Чумака
Ex libris of Roman Chumak

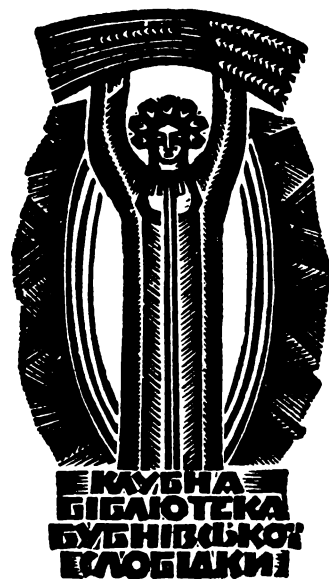
Україніка О. Микитенка
Ucrainica of O. Mykytenko

Книгозбірня Антонини Глищук та Федора Глищука
Library of Antonina Hlyshchuk and Fedir Hlyshchuk

Клубна бібліотека Бубнівської слобідки
Club library of the hamlet of Bubniv

Книгозбірня футбольної команди „Динамо”, Київ
Library of the “Dynamo” Soccer Team, Kiev

Книга В. Симоненка
Book of V. Symonenko

Ця книжка Михайликова
This is Mykhaylyk's book

.

Ex libris K. D.
Ex libris of K. D.

Ex libris Бориса Хари́ка й Олени Школя́ренко
Ex libris of Borys Kharyk and Olena Shkolarenko

Книгозбірка Олеся Лупія
Book collection of Oles Luriy

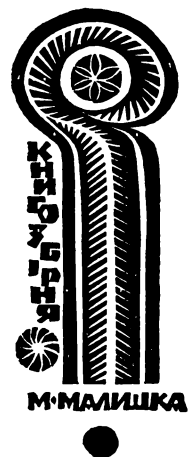
КНИГОЗБІРКА

ОЛЕКСЯ ЛУПІЯ

Бібліотека Володимира Юрчишина
Library of Volodymyr Yurchyshyn

Книга Ніни Денисової та Миколи Малишка
Book of Nina Denysova and Mykola Malyshko

Книга О. В. Ф. „Не клас — не беру”
Book of O.V.F. “Don’t take it — you din’t put it there”

Ex libris IO. Белизка
Ex libris of Yu. Belichko

EXLIBRIS **ИЮБЕИЧКА**

Ex libris A. B.
Ex libris of A. V.

**ЛІДА
ПЕРЕВАЛЬСЬКА**

**LIDA
PEREVALSKA**

Книжечка Сашка Перевальського
Children's book of Sashko Perevalsky

Книжка Маркіяна
Children's book of Markian

Ця книжка Оленки Бондаренко
This is Olenka Bondarenko's book

Ex libris B. Думана
Ex libris of V. Dyman

**ОЛЕКСАНДР
ФИСУН**

**OLEKSANDR
FYSUN**

Ex libris Володимира Данилейка
Ex libris of Volodymyr Danyleyko

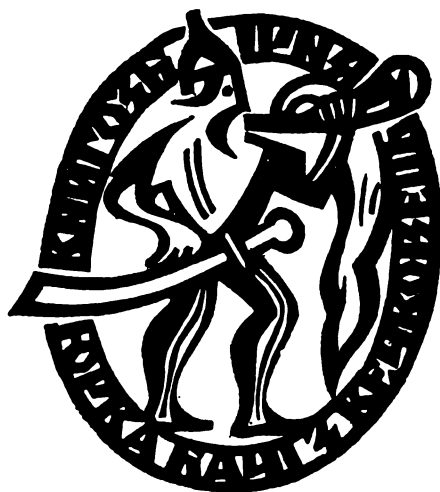

Ex libris B. Kalinina
Ex libris of V. Kalinin

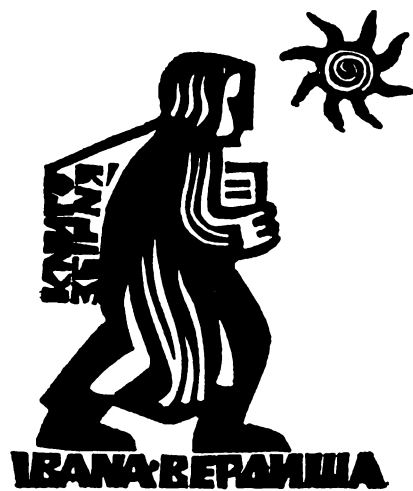

Книгозбірня Юрка Бази з Кечковець
Library of Yurko Bacha from Kechkovets

Книгозбірня Володимира Гарагіна
Library of Volodymyr Haranin

Ex libris **Анатолія Бисhevця**
Ex libris of **Anatoliy Byshevtz**

Із книг Олександри Фисун
From the books of Oleksandra Fysun

Ex libris Віталія Хмельницького
Ex libris of Vitaliy Khmelnytsky

Книгозбірня Степана Химозки
Library of Stepan Khymochka

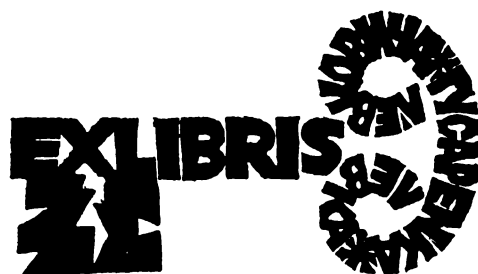
КНИГОЗБІРНЯ
СТЕПАНА
ХИМОЧКИ

Книгозбірня Голоти та Корольова
Library of Holota and Korolov

Ex libris Левка Левковича Гусаренка
Ex libris of Levko Levkovych Husarenko

*Книгозбірня Ліди Перевальської
та Василя Перевальського*

*Library of Lida Perevalska
and Vasyl Perevalsky*

Книгозбірня Дмитра Павличка
Library of Dmytro Pavlychko

“

”

”

”

**МИКОЛА
МАЛИШКО**

**МИКОЛА
МАЛУШКО**

Из книг Петра Кота
From the books of Petro Kit

**IZ KNIA
DETSA KOTA**

Ex libris Андрія Малишка
Ex libris of Andriy Malyshko

Ex libris Петра Малушка
Ex libris of Petro Malyshko

Із книгозбірки Олександра Фисуна
From the book collection of Oleksander Fysun

Ex libris Кожековых
Ex libris of the Kozhekous

(Екслібріс) Д. І.
(Ex libris of) D. I.

Ex libris Івана Дзюби
Ex libris of Ivan Dzyuba

Ex libris бібліотеки села Знаменівки
Ex libris of the library in the village of Znamenivka

Ex libris бібліотеки Київського художнього інституту
Ex libris of the library of the Kiev Art Institute

Ex libris Ігоря Калиця
Ex libris of Ihor Kalynets

Ex libris Євгенія Гуцала
Ex libris of Yevhen Hutsalo

Ex libris П. І. Гаєрилюка
Ex libris of P. I. Havrylyuk

Из збірки Григорових
From Hryhorovs' collection

Ex libris Нeci Забоў
Ex libris of Lesya Zaboy

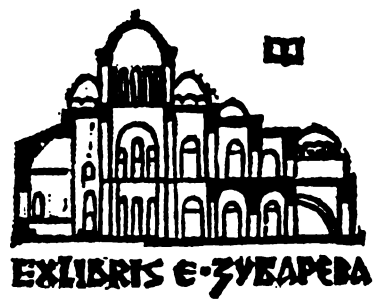
Ex libris Брайчевського
Ex libris of Braychevsky

Ex libris Малишко-Денисова
Ex libris of Malyshko-Denysiv

Ex libris С. Зубарева
Ex libris of Ye. Zubarev

**НИНА
ДЕНИСОВА**

**NINA
DENYSOVA**

Ex libris T. H. Яблонської
Ex libris of T. N. Yablonska

Ex libris Михайла Бойзюка
Ex libris of Mykhaylo Boychuk

Ex libris **Перевальського Василя
та Перевальської Лідії**

Ex libris **of Perevalsky Vasyl
and Perevalsky Lida**

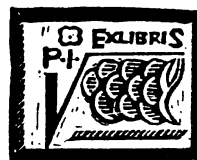

Ex libris Є. Горевої
Ex libris of Ye. Horeva

**МИКОЛА
ШЕКЕРА**

**МУКОЛА
SHEKERA**

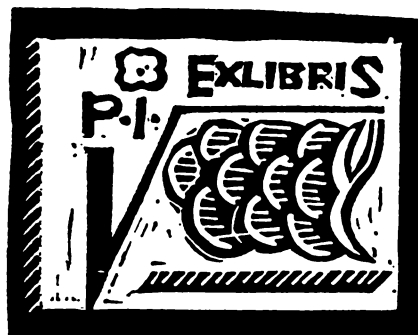
Ex libris M. Шекеру
Ex libris of M. Shekera

Ex libris B. Філіповського
Ex libris of V. Filipovsky

Ex libris P. I.
Ex libris of R. I.

Из книг Л. Бондарук
From the books of L. Bondaruk

**МУКОЛА
ПАВЛУСЕНКО**

**МУКОЛА
PAVLUSENKO**

1

1 .

1

Книгозбірка Ігоря Бугаєвича
Book collection of Ihor Buhayevych

КНИГОЗБІРКА

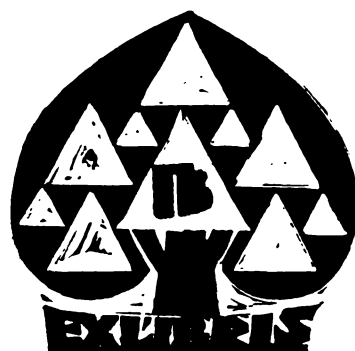
ІГОРЯ-БУГАЄВИЧА

Ex libris М. Павлуценка
Ex libris of M. Pavlusenko

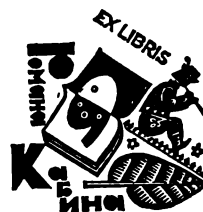

Ex libris H. B.
Ex libris of P. V.

**ОСТАП
ОБРОЦА**

**ОСТАР
ОВРОТСА**

*Ex libris Кабінету рідкісної книги
Львівської наукової бібліотеки*

*Ex libris of the Cabinet of Rare Books,
Lviv Scientific Library*

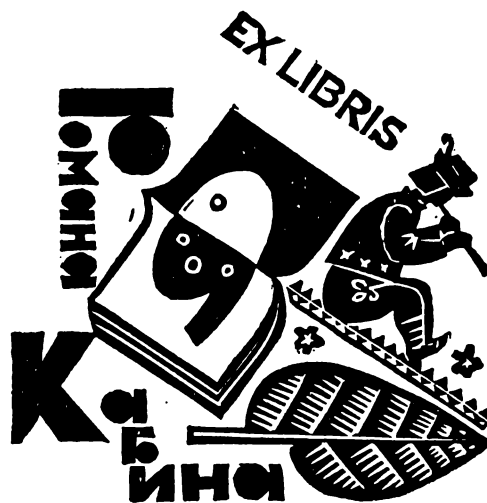

Збірка Музею книги і друкарства на Україні
Collection of the Museum of Books and Printing in Ukraine

Ex libris Володимира Вітрука
Ex libris of Volodymyr Vitruk

Ex libris Євгена Дударя
Ex libris of Yevhen Dudar

Ex libris Б. Ельзорта
Ex libris of B. Elhort

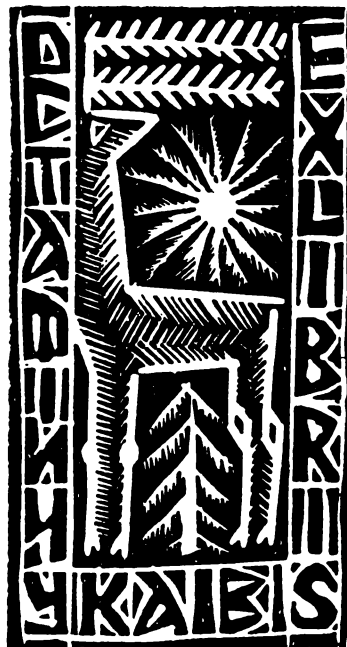

**ІВАН
ОСТАФІЙЧУК**

**IVAN
OSTAFIYCHUK**

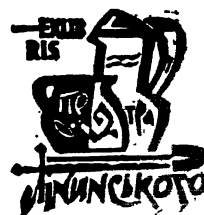

Ex libris Ів. Остафійчука
Ex libris of Iv. Ostafiychuk

**ІВАН
КАТРУШЕНКО**

**IVAN
KATRUSHENKO**

Ex libris П. Мусиенка
Ex libris of P. Musiyenko

Ex libris Петра Лінінського
Ex libris of Petro Linynsky

**ОПАНАС
ЗАЛИВАХА**

**OPANAS
ZALYVAKHA**

Ex libris I. C.
Ex libris of I. S.

Ex libris Геля-Тершаківця
Ex libris of Hel-Tershakovets

З книжок Геля-Тершаківця
From the books of Hel-Tershakovets

Ex libris I. D.
Ex libris of I. D.

Книгозбірня Євгена Сверстюка
Library of Yevhen Sverstyuk

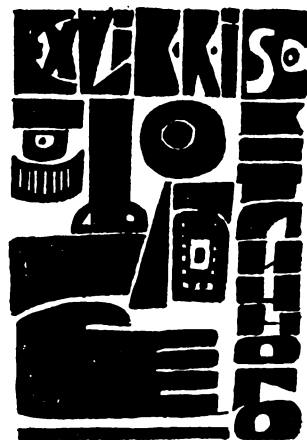

**ГАЛИНА
СЕВРУК**

**HALYNA
SEVRUK**

**БОГДАН
СОРОКА**

**BOHDAN
SOROKA**

Се книжка Вячеслава Чорновола
This is Vyacheslav Chornovil's book

Це книжка Ів. Світличного
This is Iv. Svitlychny's book

Се книжка Вл. Вітрука
This is Vl. Vitruk's book

Се книжка Романа Крив'якевича
This is Roman Kryvyakevych's book

З книжок Петра Олійника
From the books of Petro Oliynyk

**БОГДАН
СОЙКА**

**BOHDAN
SOYKA**

Ex libris Ігоря Калинця
Ex libris of Ihor Kalynets

Ex libris Ірину Стасіс
Ex libris of Iryna Stasiw

Ex libris T. K.
Ex libris of T. K.

ЗМІСТ

Екслібріс молодих українських мистців	
— стаття Миколи Вірука	7
Англійське резюме	37
Французьке резюме	41
Німецьке резюме	45
Еспанське резюме	49
Екслібріси Василя Перевальського	53
Екслібріси Ліди Перевальської	111
Екслібріси Миколи Малишка	159
Екслібріси Ніни Денисової	203
Екслібріси Миколи Шекери	215
Екслібріси Миколи Павлусенка	225
Екслібріси Остапа Оброци	235
Екслібріс Івана Остафійчука	249
Екслібріси Івана Катрушенка	253
Екслібріси Опанаса Заливахи	259
Екслібріс Галини Севрук	275
Екслібріси Богдана Сороки	279
Екслібріси Богдана Сойки	291

CONTENTS

Ex libris of Young Ukrainian Artists	
— Introduction by Mykola Viruk	7
English Introduction	37
French Introduction	41
German Introduction	45
Spanish Introduction	49
Ex libris by Vasyl Perevalsky	53
Ex libris by Lida Perevalsky	111
Ex libris by Mykola Malyshko	159
Ex libris by Nina Denysova	203
Ex libris by Mykola Shekera	215
Ex libris by Mykola Pavlusenko	225
Ex libris by Ostap Obrotsa	235
Ex libris by Ivan Ostafiychuk	249
Ex libris by Ivan Katrushenko	253
Ex libris by Opanas Zalyvakha	259
Ex libris by Halyna Sevruk	275
Ex libris by Bohdan Soroka	279
Ex libris by Bohdan Soyka	291

Оригінали із збірки
Митрополита УАПЦеркви Мстислава Скрипника
в Савт Баунд Брук, Н.Дж., США
та зі збірок
Софії і Тита Гевриків у Філядельфії, Па.
й Христини та Богдана Певних в Джерзі Ситі, Н.Дж.

Originals from the collection
of Metropolitan of the Ukrainian Orthodox Church,
The Most Reverend Mstyslav Skrypnyk,
So. Bound Brook, N.J. 08880, U.S.A.,
and from the collections
of Sofia and Titus Hewryk, Philadelphia, Pa.
and Chrystyna and Bohdan Pevny of Jersey City, N.J.

Складач: Ярослав Сидоряк
Верстальник: Мілан Печіва
Друковано 1 050 примірників,
з чого 50 нумерованих.
Друкарня „Свободи”,
81-83 Grand Street,
Jersey City, N.J. 07303.
1972 р.

